

วิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

The Leader parths of Dharma of Bangkokthonburi University Students

อาชญุธ เนติธนากุล^{1*} วรณวิชา มะโฮหาร² ธนานันท์ กัญญาราช³ วัฒนา เรืองแก้ว⁴,
และ พงษ์พิพัฒน์ มัลลิกะมาลย์⁵
(Ardyuth Netithanakul^{1*}, Wanwicha Mahoran², Thananan Kanyarach³, Wattana Reangkeaw⁴
and Pongpipat Malikamarn⁵)

¹⁻⁵ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร

¹⁻⁵ Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail ardyuth@hotmail.com

Article history

Received 14 March 2025

Revised 1 May 2025

Accepted 5 May 2025

SIMILARITY INDEX = 14.18 %

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี 2) เปรียบเทียบวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กลุ่มประชากรคือนักศึกษาระดับปริญญาตรีคณะรัฐศาสตร์ จำนวน 198 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่ การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนทางเดียว

ผลการศึกษา พบว่า 1) วิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี มีด้านอุปสมะสำหรับผู้นำ มากที่สุดรองลงมาคือ ด้านสัจจะสำหรับผู้นำ ด้านจาคะสำหรับผู้นำ และด้านปัญญาสำหรับผู้นำ ตามลำดับ

2) ผลการเปรียบเทียบวิถีธรรมผู้นำนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของ พบว่า ผลการเรียนรู้ อาชีพผู้ปกครอง ที่แตกต่างกัน จะมีระดับวิถีธรรมผู้นำที่แตกต่างกัน ในระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ในขณะที่ เพศ ที่พักอาศัย สถานภาพของผู้ปกครอง ที่แตกต่างกันจะมีระดับวิถีธรรมผู้นำที่ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ วิถีธรรม ผู้นำ นักศึกษามหาวิทยาลัย

ABSTRACT

This study aimed to 1) Study the Leader parths of Dharma of Bangkokthonburi University Students. 2) Compare the Leader parths of Dharma of Bangkokthonburi University Students classified by personal factors. This study was a quantitative study that used a questionnaire as a data collection tool. The population consisted of 198 undergraduate students in the Faculty of Political Science. Data were analyzed using statistics such as percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance.

The results of the study revealed that 1. The Leader parths of Dharma of Bangkokthonburi University Students students was at a high level. When considering each aspect individually, students demonstrated the highest level of leadership ethic in ethics, followed by truth, charity, and wisdom, respectively. 2. A comparison of the Leader parths of Dharma of Bangkokthonburi University Students classified by personal factors showed that students with different academic performances and parents' occupations had significantly different levels of the Leader parths of Dharma of at the 0.05 level. In contrast, there were no significant differences in the Leader parths of Dharma based on gender, residence, or parental status.

Keywords The parths of Dharma, Leader, University Student

1. บทนำ

โลกปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปแล้วมากมายทั้งด้านบุคคลหรือด้านเทคโนโลยี เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะบุคคลและความคิดที่เป็นสิ่งบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดวิธีทัศน์ วิธีการจัดการตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร ในการพัฒนาบุคคลให้มีภาวะผู้นำนั้นเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยความสามารถเพื่อที่จะได้นำมาใช้ในชีวิต (สุรวุฒ ฌ ระนอง, 2565) กระบวนการสำคัญในการผลักดันการพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณภาพ นอกจากการพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังต้องอาศัยกระบวนการพัฒนานักศึกษาที่จัดให้นักศึกษาได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน และซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ได้ฝึกฝนทักษะทางปัญญา ได้พัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างเสริมความรับผิดชอบ ฝึกการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา พัฒนาความเป็นผู้นำ ฝึกการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความอดทน เพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ของนักศึกษาในรูปแบบทักษะชีวิต ทักษะสังคม และสมรรถนะพื้นฐาน (Secretariat of the Council of Education อ้างถึงใน ภูมิประเทศ และตรีชฎา สุขเกษม, 2562) มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถทักษะ ประกอบด้วยคุณธรรมบนพื้นฐานความเป็นไทย มีชีวิตบนความพอเพียงมีจิตสาธารณะ มีภาวะผู้นำสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และพัฒนาสมรรถนะสู่สากล โดยมีปรัชญาว่า “สร้างปัญญา พัฒนาคน ฝึกฝนคุณธรรม” เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามจุดมุ่งหมายและปรัชญาของมหาวิทยาลัย จึงมีการกำหนดวิธีทัศน์ “บัณฑิตนักปฏิบัติที่มีศักยภาพ พร้อมพัฒนาไปสู่มีอาชีพ โดยมีความรู้ประสบการณ์ความสามารถควบคู่คุณธรรมและจิตสำนึกที่ตรงตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยในสาขาวิชาอันเป็นที่ต้องการของประเทศ” และมีพันธกิจ “มุ่งผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีความรู้ ความสามารถควบคู่คุณธรรมและจิตสำนึกที่ตรงตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยในสาขาวิชาอันเป็นที่ต้องการของประเทศ” (มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ม.ป.ป.)

การพัฒนาโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ โดยใช้หลักคุณธรรม เป็นหลักธรรมที่หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องเจริญ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559) หลักธรรมของผู้นำเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ปัญหจริยธรรมของผู้นำ เนื่องจากเป็นหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านผู้นำ ผู้ปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่าง ๆ ซึ่งผู้นำที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีหลักธรรมในการเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้น หมายถึง ความเป็นผู้มีศักยภาพในตัวเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้และความสามารถ พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างชาญฉลาดและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางเป้าหมายเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในการเป็นผู้นำไว้หลายหลักธรรมด้วยกัน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าว ถือเป็นการสร้างเสริมภาวะผู้นำให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการทั้งสิ้น ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมได้อาศัยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อประโยชน์สุขแห่งหมู่คณะ องค์กร สังคมอย่าง มั่นคง และยั่งยืนตลอดไป การที่พระพุทธศาสนาเน้นคุณธรรมเป็นสำคัญเพราะถือว่าเมื่อผู้มีคุณธรรมแล้วประชาชน ย่อมอยู่เป็นสุข คุณธรรมของการเป็นผู้นำนั้น เป็นหลักของการบริการที่ดีเรียกว่า ธรรมาธิปไตย หมายถึง การบริหารโดยถึงธรรมเป็นใหญ่ กล่าวคือ ยึดหลักบรรทัดฐาน หลักการและคุณธรรม เป็นแนวทางในการบริหาร และการบริหารนั้นต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณหรือใช้อำนาจและคุณธรรม ซึ่งจะทำให้ได้ทั้งน้ำใจและผลของงาน ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำ มีลักษณะใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ดีเตือนหรือชี้ผิดถูกที่ควรดีหรือชี้ข้อผิดข้อถูก (ทัชชกร แสงทองดี, 2563) หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคม

ชาวพุทธเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการทำความดีหรือการสั่งสมความดีทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเป็นสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดความสำเร็จหรือประโยชน์กับชีวิตได้ซึ่งหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อคนในสังคมชาวพุทธที่สามารถทำให้คนประสบความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ หลักอริยฐานธรรมเพราะเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้คนมีความเพียรคนที่ต้องการความสำเร็จในชีวิตหรือต้องการหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย ก็จำเป็นต้องอาศัยความเพียรนั้นคือต้องอาศัยหลักอริยฐานธรรมเพราะอริยฐานธรรมเป็นการอาศัยความเข้มแข็งของจิตใจ หลักอริยฐานธรรมเป็นธรรมที่ควรตั้งมั่นไว้ในใจ เป็นฐานที่ตั้งมั่นความเพียร ประกอบไปด้วย ปัญญา สังขะ จาคะ และอุปสมะ อย่างไรก็ตามการสร้างความสำเร็จในชีวิตตามหลักอริยฐานธรรมนั้นคาดหวังว่าจะทำให้บุคคลที่มีปัญหาในการดำเนินชีวิตย่อมมีสติและปัญญาสามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องทำให้มีแต่ความสุขทั้งในปัจจุบันและในโลกอนาคต (พระจักรกฤษณ์ ธมมจกฺกเมธี (โรจนกร), 2566)

ปัจจุบันกระบวนการพัฒนาทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารอย่างเครือข่ายสังคมออนไลน์ การสร้างความสัมพันธ์ทางการสื่อสารในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะแต่การสนทนาซึ่งกันและกันเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนลดช่องว่างทางระยะเวลา ทำให้การสื่อสารง่ายและรวดเร็ว แต่ในทางกลับกันการให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้ก็สร้างผลกระทบให้แก่ผู้ใช้ได้เช่นกันและเป็นข้อถกเถียงทางสังคมถึงผลกระทบในปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาเรื่องสิทธิส่วนบุคคล การละเมิด การทะเลาะวิวาท การใช้คำพูดและการนำรูปที่ไม่เหมาะสมลงในเว็บไซต์ รวมถึงการใส่ข้อมูลในเชิงไม่สร้างสรรค์ ปัญหาเรื่องศาสนา เรื่องเพศ หรือ แม้กระทั่งการหลอกลวงต่าง ๆ หรือแม้แต่พฤติกรรมการใช้งานเครือข่ายออนไลน์ของนักเรียนนักศึกษา ที่เกิดพฤติกรรมติดสื่อสังคมออนไลน์ และมักจะเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ด้านอารมณ์ ถึงแม้ว่าบางส่วนจะใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาก็ตาม จากปัญหาดังกล่าวนั้นล้วนมีปัจจัยมาจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ อย่างขาดจริยธรรมและความรับผิดชอบในหมู่ของวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่อยู่ในสถานะของนักศึกษาโดยส่วนใหญ่ (กฤษณ์กรวิชัย จันทพันธ์สกุล, 2558)

ดังนั้นในปัจจุบันนักศึกษาของมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี อาจจะขาดจริยธรรมและศีลธรรม ไม่คำนึงถึงศีลธรรมอันดีงามในสังคม โดยเฉพาะนักศึกษาระดับปริญญาตรีนั้นเป็นวัยที่อยากจะเรียนรู้ อยากทดลองและมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารและรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน แต่ในบางครั้งก็มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางที่ผิด การจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่เน้นผลิตนักศึกษาที่มีความรู้ประสบการณ์ความสามารถควบคู่คุณธรรมและจิตสำนึกที่ดีงาม ควรที่จะมีการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีทักษะการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาวิถีธรรมผู้นำให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้เป็นผู้นำวิถีธรรม เป็นผู้มีความคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีธรรมผู้นำ

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) (2563) ให้ความหมายวิถีธรรมว่า วิถีธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตในทางธรรม โดยยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนพึงมีเพราะการที่สังคมจะสงบสุขได้ก็ด้วยทุกคนในสังคมมีคุณธรรม โดยทั่วไปแล้ววิถีธรรมผู้นำจะให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา มีความเมตตาปรารถนาดีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น สติ ปัญญา มีสติในการพิจารณาและใช้ปัญญาในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ซันติ มีความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ ความซื่อสัตย์ สุจริต ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน การให้อภัย รู้จักให้อภัยแก่ผู้ที่กระทำความผิดพลาด ความยุติธรรม ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การเสียสละ พร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผู้นำที่ดำเนินตามวิถีธรรมมักจะให้ความสำคัญกับการสร้างความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองให้กับส่วนรวม มากกว่าการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ที่อยู่ในความดูแล

สรุปวิถีธรรมเป็นการดำเนินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ด้วยศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี

2.2 ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

พระเทพปริยัติเมธี (อ้างถึงใน พระครูปริยัติคุณาวุธ, 2565) ภาวะผู้นำแนวพุทธ หมายถึง ผู้ที่มีความรอบรู้รอบคอบและต้องประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์มีความรู้ความสามารถความรับผิดชอบในการทำงาน และมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม รู้รักสามัคคี มีความเสียสละ ไม่มีมานะทิฐิ ปราศจากอคติ ซึ่งคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำที่จะทำให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้วยการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานในองค์กร

พระครูปริยัติคุณาวุธ (2565) ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดี คือ ต้องมีคุณสมบัติภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธ คือ มีศีล มีสติปัญญา มีความดีงาม มีความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจได้ ต้องสั่งสมความสามัคคีเพื่อสมาชิกในหน่วยงานองค์กร ในสังคมมีพรหมวิหารธรรม สร้างความรู้รักสามัคคีความปรองดองสมานฉันท์ซึ่งเกิดจากความชุ่มเย็น คือ เมตตาธรรม กรุณาธรรม เป็นต้น ก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดความสามัคคีสามารถรวมตัวกันได้เป็นนิยต์ เหมือนน้ำเพราะมีความเที่ยงธรรม และไม่มีสองมาตรฐาน นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้เพื่อให้องค์กรมีความผาสุก

อภิรมย์ สีตาคำ ประเสริฐ ปอนถิ่น และนพดล ปัญญาวิรัตน์ (2564) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธในยุค New Normal สรุปไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำในปัจจุบันหันมาใช้วิธีการตามแนวพระพุทธศาสนากันมากขึ้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาภาวะผู้นำเรียกว่า “ผู้นำเชิงพุทธ” ด้วยเหตุว่าผู้นำนั้นเมื่อประกอบกรบการบูรณาการด้วยพระพุทธศาสนาเข้าไปแล้วย่อมได้ชื่อว่า มีความเก่ง (วิชา) และความดี (จรณะ) ตรงตามแบบที่เรียกว่า เป็นทั้งคนเก่งและคนดี (วิชาจรณะสัมปนโน) ในคนเดียวกัน กล่าวคือ การเป็นผู้นำที่ดีนั้นจะต้องปกครองและบริหารโดยธรรม ยึดธรรมคือความถูกต้องเป็นหลัก เพราะจะสร้างความยุติธรรมและความถูกต้องให้แก่ผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน อันจะก่อให้เกิดความสุขในการทำงาน

มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เป็นองค์กรที่มาแห่งความสุข เพราะหลักธรรมมุ่งเน้นให้ผู้นำสามารถประสานความสัมพันธ์กับหมู่คน เอื้อเพื่อแผ้วเผ่าสิ่งที่ประโยชน์ให้กับบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนถึงสังคมในวงกว้าง

จิรติกาล สุขสิงห์ (2566) ศึกษาผู้นำในธรรม สรุปไว้ว่า ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญขององค์กรทุกองค์กร ที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ หรือเป็นผู้นำที่จะนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ บุคคลที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในด้านการบริหารนั้นแล้ว ผู้นำต้องเป็น “ผู้นำในธรรม” กล่าวคือ ผู้นำที่นำเอาหลักธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องดำเนินชีวิตและนำมาเป็นแนวทางในการบริหารงาน ย่อมส่งผลที่ดีต่อตัวผู้นำและองค์กรเป็นอย่างมากอีกด้วย หลักธรรมที่นำมายึดถือเป็นแนวทางในการบริหารงานนั้น มีมากมายหลายหลักธรรม ซึ่งได้ศึกษาและนำหลักธรรมที่สำคัญเกี่ยวข้องมาเป็นแนวเสนอได้แก่ 1) หลักไตรสิกขา 2) หลักอริยฐานธรรม 3) หลักพรหมวิหาร 4) หลักขันติสโรจจะ ซึ่งหลักธรรมและคำสั่งสอนนี้ สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง อย่างเป็นเหตุเป็นผล พิสูจน์ได้จากผลลัพธ์ การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงานนั้น นอกจากจะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กรแล้ว ยังบังเกิดผลดีต่อตัวผู้นำมาประพฤติปฏิบัติอีกด้วย ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ธมโม หเว รกขติ ธมมจารี” ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

สรุปได้ว่าผู้นำเชิงพุทธเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ที่เป็นคุณสมบัติที่สำคัญ สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของคนรอบข้างในสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในทางที่ดี ถูกต้องตามหลักคุณธรรม เป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ได้ใจของมวลชนคนหมู่มาก ทำให้คนจำนวนมากเห็นดีเห็นชอบ แล้วนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งมา

2.3 การนำหลักอริยฐานธรรมมาประยุกต์กับภาวะผู้นำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (อ้างถึงใน ภัฏฐวชิร สุขเสน, 2561) การนำธรรมะในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์กับภาวะผู้นำ เรียกว่าอริยฐานธรรม หมายถึง ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ธรรมเป็นที่ยึดมั่น มี 4 อย่าง คือ

1. ปัญญา คือ ความรอบรู้ ในทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกปัญญาออกเป็น 3 ระดับคือ 1) ปัญญาระดับต้น เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเช่นการรู้ดี รู้ชั่ว เป็นปัญญาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั่วไปของมนุษย์ 2) ปัญญาระดับกลาง เป็นปัญญาที่รู้ต่อสถานภาพต่าง ๆ ของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยสมมติ รู้ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นในโลก 3) ปัญญาระดับสูง เป็นปัญญาที่รู้แจ้งในสัจธรรมทั้งหลาย เป็นปัญญาที่เมื่อฝึกฝนอย่างดีแล้วสามารถที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้

2. สัจจะ คือ ความตั้งใจ วาจา และการกระทำ ในทางพระพุทธศาสนานั้นท่านแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) สมมติสัจจะ คือความจริงโดยการสมมติ หรือจริงโดยการบัญญัติให้รู้ สมมติสัจจะนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ทำการตกลงกันเอาไว้ เพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารความหมายให้เข้าใจ และทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่บนโลกนี้ 2) ปรมัตถสัจจะ จริงโดยปรมัตถ์ คือสัจจะที่สมบูรณ์แบบ เป็นสัจจะที่แท้จริง อยู่เหนือการบัญญัติขึ้นของมนุษย์ แต่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

3. จาคะ คือ การบริจาคทาน การยินดี ยินยอมเสียสละอุทิศตน ห่มเวลา สติปัญญา กระทำการต่าง ๆ เป็นการสละสิ่งของที่หวงแหนที่ตนมีอยู่ออกจากใจ หรือการตัดใจ มีความหมายเหมือนกับคำว่า ทาน หมายถึง การให้สิ่งของ และบริจาคจะ หมายถึง การเสียสละกิเลส

4. อุปสมะ คือ รู้จักหาความสงบใจ การทำใจให้อุเบกขาปลอดพ้นจากอคติทั้งปวง อุปสมะนี้เกิดจากความสงบที่มาจากการปฏิบัติธรรมทางจิต ความสงบแห่งจิตนี้ทำให้เป็นคนมีชีวิตที่งดงาม ทำให้เกิดการปลื้มปีติปราโมทย์อยู่ตลอดเวลา ถือเป็นสมบัติที่มีค่ายิ่ง มีค่ามากกว่าสมบัติภายนอกทั้งปวง

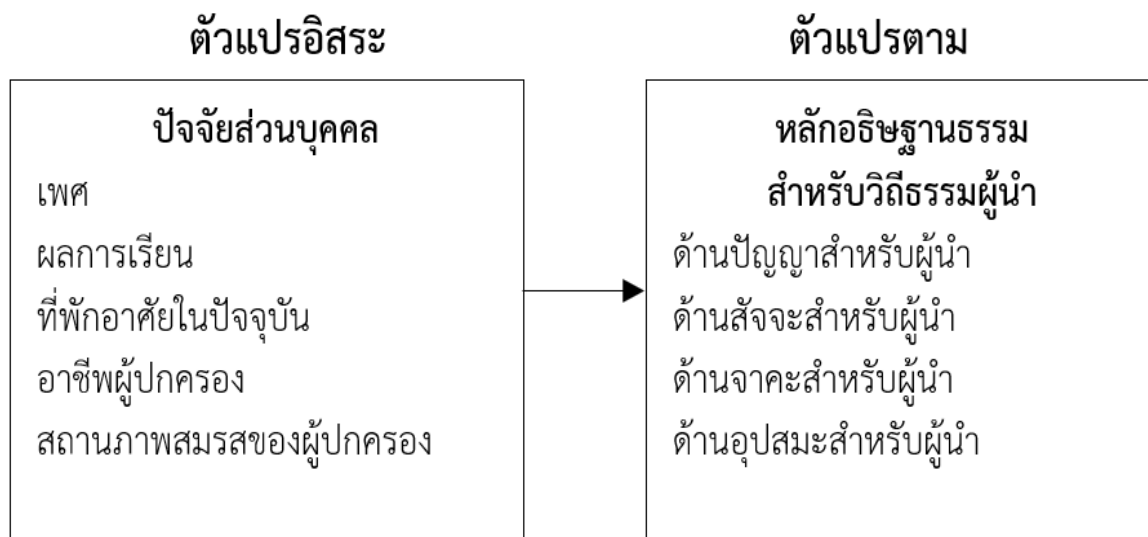
พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน (2560) ศึกษาหลักอริยฐานธรรม 4 การส่งเสริมความสามัคคีในสังคมไทย สรุปไว้ว่าการส่งเสริมความสามัคคีในสังคมไทยตามหลักอริยฐานธรรม 4 ได้แก่ ปัญญา, สัจจะ, จาคะ, อุปสมะ มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยจากการศึกษา พบว่าสังคมไทยต้องการความเป็นหนึ่งเดียวของผู้คนในสังคมด้วยการรวมพลังกันปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องดังตามหลักการ ข้อบังคับ กติกา และศีลธรรม สิ่งที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมไทยให้เดินหน้าไปสู่ความสามัคคี คือ ทุกคน ใช้ปัญญาในการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา มีการสละ สิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ และใช้วิถีทางสันติระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมอง วุ่นวาย ทำจิตใจให้สงบได้ ถือความสามัคคีเป็นใหญ่ย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุขทั้งแก่ตนและสังคมอย่างแท้จริง การประยุกต์อริยฐานธรรม 4 เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคมไทยเป็นแนวทางใน การส่งเสริมช่วยให้มีความสามัคคีในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากทุกสถาบัน ทุกองค์กรในสังคมไทยนำไปปฏิบัติ ซึ่งอริยฐานธรรมนั้น ประกอบด้วย ปัญญา ความรู้ชัด ความรู้จริง ความรอบรู้ สัจจะ ความจริง ความซื่อสัตย์ จาคะ การสละ และอุปสมะ ความสงบ ก็จะช่วยให้เกิดความสามัคคีในสถาบันต่าง ๆ ในสังคมไทยให้มั่นคงเข้มแข็งยิ่งขึ้น อริยฐานธรรม เริ่มด้วยปัญญาเมื่อทุกคนในสถาบันหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มพลังปัญญาในการทำงานให้ยิ่งๆ ขึ้นไปอีก คือไม่ประมาทในการแสวงหาปัญญาใฝ่ตนอยู่เสมอ พร้อมกับความจริงในสิ่งที่ทำ คำที่พูดและ ความจริงใจ จาคะ สละ สิ่งที่เสียหายออกจากตน มีความสงบเสถียรทั้งภายนอกและภายใน สังคมไทยก็จะเพิ่มความสุขด้วยพลังแห่งความสามัคคีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พระจักรกฤษ ธรรมจกเมธี (โรจนกร) (2566) ที่ศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่น ในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ สรุปไว้ว่าภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักอริยฐานธรรม 4 ประกอบด้วยคุณลักษณะของภาวะผู้นำ 4 ประการ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (อุปสมะ) 2) ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (สัจจะ) 3) ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (ปัญญา) และ 4) ภาวะผู้นำแบบบรรลุผลสำเร็จ (จาคะ) ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักอริยฐานธรรม 4 พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุน การประสานงาน กับชุมชนหน่วยงานอื่น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทำให้เกิดปัญญา และสร้างกัลยามิตรต่อกัน ร่วมสนับสนุนวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไข ปัญหา ติดตามและประเมินผลเพื่อผลประโยชน์และผู้บริหารมีความจริงใจใน สัจจะ รับฟังความคิดเห็นของบุคลากรเพื่อปรับปรุงงาน (อุปสมะ)

สรุปได้ว่า การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ก็น่าจะเอื้อกับวัฒนธรรมไทยไม่มากนักน้อย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการเป็นผู้นำที่ดีและคำสั่งสอนที่สำคัญ ๆ ของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดีหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติ ที่เรียกว่าวิถีธรรมผู้นำ หมายถึง ผู้นำที่ดีดำเนินตามวิถีธรรม มีศีล มีสติปัญญา มีความดีงาม มีความรู้ความสามารถที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจได้ โดยการนำหลักอริยฐานธรรมมาประยุกต์ใช้กับภาวะผู้นำ อันได้แก่ ปัญญา สัจจะ จาคะ และอุปสมะ เพื่อให้เป็นผู้นำที่มีทักษะ ความรู้ความสามารถ มีความจริงใจ มีวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ระมัดระวังในการใช้คำพูด รู้จักการเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม มีความยับยั้งชั่งใจ มีจิตใจที่สงบสโลดไส้ออาด เป็นอิสระ สามารถพัฒนาปัญญาขึ้นได้ มีความมั่นคงทางอารมณ์ไม่หวั่นไหวง่าย การนำหลักอริยฐานธรรม 4 มาประยุกต์ใช้ยังช่วยให้สังคมมีความสุข เกิดความสามัคคีในสังคม และในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษาโดยหลักอริยฐานธรรม ได้แก่ ปัญญาสำหรับผู้นำ สัจจะสำหรับผู้นำ จาคะสำหรับผู้นำ และอุปสมะสำหรับผู้นำ

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ในวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ผู้วิจัยได้นำหลักอิฐฐานธรรม มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2568 จำนวน 198 คน (สำนักทะเบียนและบริการการศึกษา, 2567) ผู้วิจัยเก็บประชากรคือนักศึกษาทุกคน

3.2 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาวีธีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ประกอบด้วย ด้านปัญญาสำหรับผู้นำ ด้านสัจจะสำหรับผู้นำ ด้านจาคะสำหรับผู้นำ ด้านอุปสมะสำหรับผู้นำ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) อ้างถึงใน ภัฏขวัชร สุขเสน, 2561)

3.3 เครื่องมือวิจัย

3.3.1 ลักษณะเครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามที่แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ ผลการเรียนรู้ ที่พักอาศัยในปัจจุบัน อาชีพผู้ปกครอง และสถานภาพสมรสของผู้ปกครอง ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 ระดับวีธีธรรมผู้นำของนักศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัญญาสำหรับผู้นำ จำนวน 5 ข้อ ด้านสัจจะสำหรับผู้นำ จำนวน 5 ข้อ ด้านจาคะสำหรับผู้นำ จำนวน 5 ข้อ และด้านอุปสมะสำหรับผู้นำ จำนวน 5 ข้อ โดยแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบโดยใช้มาตราลิเกิร์ต (Likert scale) 5 ระดับ

3.3.2 การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด
2. สร้างร่างแบบสอบถาม โดยสร้างข้อคำถาม (Item) ตามตัวแปรจากกรอบแนวคิด
3. นำร่างแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าระหว่าง 0.67-1 แสดงว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับเนื้อหา สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้
4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี จำนวน 30 คน แล้วมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.914
5. ทำการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวม ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามให้นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยคอยช่วยเหลือเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ตอบแบบสอบถาม
2. เก็บแบบสอบถามกลับคืนมา และดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
3. นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จำนวน 198 ฉบับ ไปวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ ผลการเรียน ที่พักอาศัยในปัจจุบัน อาชีพ ผู้ปกครอง และสถานภาพสมรสของผู้ปกครอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ และค่าร้อยละ
2. ข้อมูลระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัญญาสำหรับผู้นำ ด้านสัจจะสำหรับผู้นำ ด้านจาคะสำหรับผู้นำ, ด้านอุทิศสำหรับผู้นำ และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การทดสอบที และการวิเคราะห์ค่าแปรปรวนทางเดียว

3.6 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาศึกษาจากเอกสาร ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และการสร้างร่างแบบสอบถาม
2. ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถาม ทดสอบแบบสอบถาม ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม และสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์
3. นำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี และเก็บคืนตรวจสอบความถูกต้อง

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีทางสถิติ และนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนา

4. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำวิถีธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครบุรี มีผลการวิจัยดังนี้
ปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 73.7 ผลการเรียนรู้อยู่ในช่วง 2.50 – 3.50 จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 47.4 อยู่หอพักในขณะกำลังศึกษา จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 56.1 ผู้ปกครองมีอาชีพเจ้าของกิจการ จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 47.0 ผู้ปกครองมีสถานะภาพสมรสอยู่ด้วยกัน จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 80.8

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครบุรี

วิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครบุรี	ระดับวิถีธรรม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
ด้านปัญญาสำหรับผู้นำ	3.58	0.390	มาก	4
ด้านสัจจะสำหรับผู้นำ	3.98	0.458	มาก	2
ด้านจาคะสำหรับผู้นำ	3.96	0.444	มาก	3
ด้านอุปสมะสำหรับผู้นำ	4.07	0.550	มาก	1
รวม	3.87	0.472	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครบุรีมีด้านอุปสมะสำหรับผู้นำเป็นอันดับ 1 สำหรับอันดับ 2 เป็นด้านสัจจะสำหรับผู้นำ อันดับ 3 เป็นด้านจาคะสำหรับผู้นำ และด้านปัญญาสำหรับผู้นำ เป็นอันดับสุดท้าย

การเปรียบเทียบวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	t	F	Sig.	แปลผล
เพศ	1.381		0.172	ไม่แตกต่าง
ผลการเรียน		3.183	0.024*	แตกต่าง
ที่พักอาศัยในปัจจุบัน	1.520		0.137	ไม่แตกต่าง
อาชีพผู้ปกครอง		5.263	0.008*	แตกต่าง
สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง		1.098	0.361	ไม่แตกต่าง

*ระดับนัยสำคัญที่ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเรียน อาชีพผู้ปกครอง ที่แตกต่างกัน จะมีระดับวิถีธรรมผู้นำแตกต่างกันในระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ในขณะที่ เพศ ที่พักอาศัย สถานภาพของผู้ปกครอง ที่แตกต่างกันจะมีระดับวิถีธรรมผู้นำที่ไม่แตกต่างกัน

5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป และอภิปรายผล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ที่ผู้วิจัยนำมาอภิปราย ดังนี้

จากผลการศึกษาที่ระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี พบว่า ระดับวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับกับงานวิจัยของ พระทองเลี่ยม ธิรคุณ (แฝงจันดา) (2564) ที่พบว่า ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ คุณสมบัติของผู้นำที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติและบริหารงาน และชักจูงผลักดันผู้ปฏิบัติตามให้ดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้ สร้างความพอใจในหมู่สมาชิก และเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวปฏิบัติร่วมกับการตัดสินใจในการบริหารงาน

ปัญหาสำหรับผู้นำ อยู่ในระดับมาก อาจเนื่องจากนักศึกษาสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงและรอบด้าน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยกตัวอย่างของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิด มีการถกเถียงประเด็นต่าง ๆ เกิดความร่วมมือและบรรยากาศให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนทัศนคติร่วมกัน สอดคล้องกับ พระมหาณัฐพล ปณฺญาพโล (สีมพันธ์) (2565) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาด้านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถอย่างโดดเด่นในด้านที่ตนเองได้ศึกษามา มีทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน มีความรู้และเทคนิคในงานที่ทำงานได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน มีความโดดเด่นด้านสติปัญญาและมีวิจารณ์ญาณที่ดีในการปฏิบัติงาน มีหลักธรรม คือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีกำลังปัญญา มีวิมังสา ความหมั่นตรึงตรอง และแถลงเรื่องลึกล้ำได้ชัดเจน

สัจจะสำหรับผู้นำ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษามีการรักษาคำพูดที่ได้พูดออกไป พูดในแง่บวกเสมอ มีความซื่อสัตย์ เพราะมีการตระหนักว่าการรักษาคำพูด พูดแล้วต้องทำให้ได้ไม่มันหาว่าร้าย มี

ความซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้เพื่อนศรัทธาและยอมรับในตนเอง สอดคล้องกับ พระจักรกฤษ ฐมจกเมธี (โรจนกร) (2566) ที่ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน(สัจจะ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ ท่านจัดสภาพแวดล้อมของที่ทำงานเป็นที่น่าพอใจของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นในเขตอำเภอศีขรภูมิด้วยจริงใจ รองลงมา ท่านเอาใจใส่ในสวัสดิการความเป็นอยู่ของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นด้วยความจริงใจและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านสนับสนุนให้บุคลากรท้องถิ่นมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ตามคำแนะนำ

จากสำหรับผู้นำ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักศึกษามีการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในทุกขณะ มีการเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ จะทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับ พระมหาณัฐพล ปณฺญาพล (สีมพันธ์) (2565) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาด้านมีความเสียสละ โดยรวมอยู่ในระดับมาก กล่าวคือผู้บริหารให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน โดยการสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ เวลา หรือความสุขส่วนตัว มีการเผื่อแผ่แบ่งปันด้วยใจที่ประกอบด้วยความเมตตา มีความปรารถนาดีมีน้ำใจต่อผู้อื่น ไม่เอาเปรียบผู้อื่นเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีการเผื่อแผ่เกื้อกูลอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นเพื่อเป็นการลดอัตตาของตนเอง มีหลักธรรมคือมีการให้ทาน มีการเสียสละ มีจาคะ และมีกำลังแห่งการสงเคราะห์

อุปสมะสำหรับผู้นำ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักศึกษาเข้าใจถึงการทำงานร่วมกัน เช่นงานกลุ่ม กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ซึ่งย่อมมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นได้ การอดทนอดกลั้นอารมณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนรอบข้าง ทำให้เกิดการตกลงความคิดโดยไม่มีความขัดแย้งจะทำให้งานสำเร็จเป็นที่น่าพอใจของทุกคน สอดคล้องกับ พระจักรกฤษ ฐมจกเมธี (โรจนกร) (2566) ที่ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (อุปสมะ) โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ ท่านรับฟังความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงงานเสมอด้วยใจสงบ รองลงมา ท่านให้ความสำคัญอิสระในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นด้วยใจนึ่งสังเกต, ท่านแสดงให้ผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นในเขตอำเภอศีขรภูมิ รู้สึกเสมอว่าทุกคนมีความสำคัญในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายจากใจจริง, ผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นร่วมจัดความขัดแย้งในองค์กรได้โดยไม่คิดอคติ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านสนับสนุนให้ผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานด้วยใจจริง

ดังนั้นเมื่อนักศึกษามีวิถีธรรมผู้นำแล้ว สามารถทำให้การเรียนและการใช้ชีวิตดีขึ้นมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ อย่างเป็นระบบ รู้ถึงความดี ความชั่ว มีวิจารณญาณสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรค รู้จักเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนมีน้ำใจ ใฝ่รู้อริสวาท คิดก่อนพูด รู้จักการอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจ ไม่ทำผิดทั้งทางกายและวาจา มีความประพฤติเรียบร้อย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง มีริยา มารยาทเข้าได้กับคนอื่น และเป็นที่รักของผู้คนที่พบเห็น สำหรับข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้คือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างซึ่งใช้นักศึกษาเฉพาะคณะรัฐศาสตร์ ทำให้ผลการศึกษาไม่เห็นภาพรวมทั้งมหาวิทยาลัยเนื่องจากช่วงระยะเวลาที่จะทำการแจกแบบสอบถามตรงกับนักศึกษาสอบกลางเทอม

5.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าหลักอริชฐานธรรม 4 ประการคือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และอุปสมะ สามารถทำให้นักศึกษามีวิถีธรรมผู้นำได้นั้น ควรดำเนินการ ดังนี้

1. อาจารย์ผู้สอน ควรมีการสอดแทรกในบทเรียนเกี่ยวกับหลักอริชฐานธรรม 4 ประการ ในการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษานำไปปฏิบัติ
2. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ควรมีการชมเชย ยกย่อง ประกาศเกียรติคุณ ให้กับนักศึกษาที่มีวิถีธรรมผู้นำ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักศึกษาท่านอื่น

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาโดยใช้นักศึกษาทั้งหมดของมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เป็นประชากรในการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุม
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาวิถีธรรมผู้นำ ทั้งจากตัวนักศึกษา ผู้ปกครอง อาจารย์ และผู้บริหารมหาวิทยาลัย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมพัฒนาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษา
3. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่น ๆ ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักศึกษา เพื่อพัฒนาวิถีธรรมผู้นำของนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์กรวิชญ์ จันทพันธ์สกุล. (2558). พฤติกรรมเชิงจริยธรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาคณะ นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ. สารนิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- จิรัตติกาล สุขสิงห์. (2566). ผู้นำในธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร. 6(1), 1-10.
- ทัชชกร แสงทองดี. (2563). รูปแบบการสร้างภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนนายร้อยตำรวจ. วารสารวิจัยวิชาการ, 3(3), 35-46.
- พระครูปริยัติคุณาวุธ. (2565). บทบาทของพระครูปริยัติสุทธิวงศ์กับการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ ในจังหวัดสุรินทร์. วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 7(2), 36-50.
- พระครูสมุห์สมชาย สิริสมปนโน. (2560). หลักอริชฐานธรรม 4 : การส่งเสริมความสามัคคีในสังคมไทย. วารสารปัญญาปณิธาน, 2(2), 1-17.
- พระจักรกฤษ ธรรมจกเมธี (โรจนกร). (2566). ภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักอริชฐานธรรม 4 ของ ผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์. วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์, 3(3), 71-78.
- พระทองเลี่ยม ธิรคุณ (แฝงจันดา). (2564). ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1)**. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาณัฐพล ปญญาโณ (สีมพันธ์). (2565). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7**. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2563) **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ภักขวิชร์ สุขเสน. (2561). **อธิษฐานธรรม : หลักความมั่นคงของมนุษย์**. **วารสารวณิฏองแหงพุทธศาสตรปริทรรศน์**, 5(1), 79-85.
- ภูริส ภูมิประเทศ และตรีฎา สุขเกษม. (2562). **ภาวะผู้นำของผู้ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสรีนทร์. มนุษยสังคมสาร**, 17(2), 121-139.
- มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. (ม.ป.ป.). **ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2567 จาก https://bkkthon.ac.th/home/th/about_university/about-5
- สุรวุฒ ณ ระนอง. (2565). **การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารองค์กร**. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการปริทรรศน์**, 6(1), 189-198.
- สำนักทะเบียนและบริการการศึกษา. (2567). **จำนวนนักศึกษาปีการศึกษา 2567**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://register.bkkthon.ac.th/registrar/home.asp?lang=2>
- อภิรมย์ สีดาคำ ประเสริฐ ปอนถิ่น และนพดณ ปัญญาวิรัต. (2564). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธในยุค New Normal**. **วารสารธรรมวิษญ์**, 3(1), 410-423.